

Beschrijvinge der Abbatiale kerck van de hh. Cornelius ende Cyprianus nevens Ninove. (1779). Tekstuitgave.

Toen Elisabeth Dhanens e.a. in 1980 hun inventaris van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Ninove publiceerden, moesten zij tot hun spijt vaststellen «dat een belangrijk document, vermoedelijk uit de 18e eeuw, nl. de *Beschrijvinghe der abbatiale kercke van de HH. Cornelius en Cyprianus nevens Ninove*, vermeld door E. SOENS (...) en door hem doorlopend gebruikt, niet meer terug te vinden is»¹⁾. Bedoeld handschrift bevond zich in het Rijksarchief te Gent²⁾. In een bijdrage uit 1981 citeert Willem Bergé³⁾ echter een handschrift dat hij betitelt als *Recueil d'extraits* van Philippe Baert, maar waarvan de titel van het gedeelte betreffende Ninove luidt: *Beschrijvinge der Abbatiale kerck van de hh. Cornelius ende Cyprianus nevens Ninove*⁴⁾. Het gaat hier alvast niet om hetzelfde handschrift. Soens had een ongedateerd document voor zich, dat hij situeert vóór 1777⁵⁾, terwijl een begeleidende brief het stuk van Brussel dateert op 11 augustus 1779 en bovendien was het Brusselse handschrift reeds in 1816 aangekocht door Charles Van Hulthem⁶⁾, na wiens overlijden het in de Koninklijke Bibliotheek belandde⁷⁾.

De oorsprong van het handschrift zal ons dit probleem helpen oplossen. Toen de genealoog en biograaf Philippe Baert⁸⁾, die de bibliothecaris was van de historicus markies François du Chasteler (1744-1789)⁹⁾, een werk over de kunst in de Nederlanden wilde schrijven,

¹⁾ E. DHANENS e.a., *De Onze-Lieve-Vrouwekerk te Ninove. (Inventaris van het kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen. Dl. XI)*, Gent, 1980, p. 3.

²⁾ E. SOENS, *De kerk van Ninove en haar meubilair*, Gent, 1907, p. 12.

³⁾ W. BERGÉ, *De iconografie van de voormalige abdijkerk te Ninove. — Bijdragen tot de geschiedenis van de Kunst der Nederlanden. Opgedragen aan Prof. Em. Dr. J.K. Steppe*, Leuven, 1981, p. 357-387.

⁴⁾ BRUSSEL. KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, *Handschriftenkabinet*, nr. 17649-51. De *Beschrijvinge* met een begeleidende brief bevindt zich op fol. 54-61.

⁵⁾ SOENS, *o.c.*, p. 16.

⁶⁾ BRUSSEL. KB, *Hss*, nr. 17649-51, fol. 54 en fol. 145.

⁷⁾ *Bibliotheca Hulthemiana*, vol. VI: *Manuscripts*, Gand, 1837, p. 249-250.

⁸⁾ DE SAINT-GENOIS, art. *Baert (Philippe)*. — *Biographie nationale*, t. I, 1866, col. 633-634.

⁹⁾ A. WAUTERS, art. *Chasteler (François-Gabriel-Joseph, marquis du)*. — *Biographie nationale*, t. IV, 1873, col. 25-31.

riep hij de hulp in van P. Maria, secretaris van de Geheime Raad¹⁰). In de tweede helft van 1779 schreef deze dan een reeks brieven naar kerkelijke instellingen in de Zuidelijke Nederlanden om inlichtingen over hun kunstbezit. Het zijn de antwoorden op deze brieven, die het bewuste handschrift uit de Koninklijke Bibliotheek vormen. Voor de abdij van Ninove antwoordde de provisor Placidus Rosenbergh¹¹). Mijn hypothese is dan dat Rosenbergh een minuut van zijn antwoord maakte dat in het abdijsarchief bewaard bleef, terwijl hij zijn definitieve tekst via Maria aan Baert bezorgde. Overigens blijkt uit het handschrift dat Rosenbergh inderdaad zijn definitieve versie afschreef van een voorbereidende tekst¹²). Soens zou dan de minuut hebben gelezen, die achteraf verdween uit het Rijksarchief te Gent, terwijl de definitieve tekst via bovengeschetste weg in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel belandde.

Tekstkritische en -verklarende noten werden bij deze uitgave tot het strikte minimum beperkt. Iconografische elementen werden niet geannoteerd, voorzover zij geen problemen stelden. De reeds geciteerde literatuur behandelt dit aspect ten gronde. Of de vermelde kunstwerken (al of niet op dezelfde plaats) bewaard bleven, wordt evenmin vermeld: ook hier voldoet de literatuur ruimschoots. Met Bergé kan men trouwens stellen dat het voor België tamelijk uitzonderlijk is dat toch nog het meeste kerkmeubilair bewaard is gebleven in de kerk waar het voor gemaakt werd, ofschoon terugkeer van de verkochte meubels gewenst zou zijn¹³).

Heirbaan 18 c
B-9490 Ninove

Georges VANDE WINKEL

¹⁰) Over de persoon van P. Maria zijn mij geen verdere gegevens bekend. Voor zijn functie als secretaris van de Geheime Raad raadplege men CH. STEUR, *Précis historique de l'administration générale des Pays-Bas autrichiens, sous le règne de Marie-Thérèse*, Bruxelles, 1827, p. 5-8.

¹¹) Placidus Rosenbergh werd in 1736 te Edingen geboren als Joannes Josephus Rosenbergh, geprotest te Ninove in 1757, vanaf 1769 archivaris en provisor voor Brabant, in 1786 werd hij pastoor van Ninove, waar hij in 1806 zou overlijden. GENT. RIJKSARCHIEF, *Abdij Ninove*, nr. 12: *Liber Reverendorum Dominorum abbatie Ninoviensis ab anno 1690*, fol. 24.

¹²) Cfr. *infra*, noot 45.

¹³) BERGE, *o.c.*, p. 385.

fol. 54^r Monsieur¹⁴⁾

C'est de la part de Monsieur notre très Reverend Abbé¹⁵⁾ que je vous écris cette en réponse de Votre lettre du 24 juillet et pour vous informer que nous sommes occupés, autant que le tems nous le permet, à faire des recherches dans nos monuments pour satisfaire à la demande que vous me faites en faveur de l'ouvrage que Mr. Bart¹⁶⁾ voudrois faire paroître.

D'abord que nous aurons trouvez les articles qui pourront servir à l'accomplissement de Son intention nous Vous les feront tenir.

J'ai l'honneur d'être avec un profond Respect

Monsieur

Votre très humble et très obéissant serviteur

P. Rosenbergh¹⁷⁾

proviseur de l'abbaye de Ninove

55^v Ninove le 11 août 1779 ||

Ninove

A Monsieur

Monsieur Maria

56^r Secrétaire de Conseil Privé. A Bruxelles. ||

Beschrijvinge der Abbatiale kerck van de hh. Cornelius ende Cyprianus nevens Ninove.

Den Eerweerdigsten Heer Joannes David¹⁸⁾, *Hannomontanus, sanctae theologiae baccalaureus*, XXXIX Prelaet der Abbatiale kerck van de hh. Cornelius ende Cyprianus nevens Ninove, ten tijde van sijne drijentwintigjarige regeringe, is als *syndicus* des h. Order van Praemonstrijt vertrocken naer Roomen in het jaer 1626 om te bemiddelen de difficultij-

¹⁴⁾ Bedoeld wordt P. Maria. Cfr. *supra*, noot 10.

¹⁵⁾ Ferdinand Van der Eecken (1706-1783) trad toe tot de abdij in 1725 en werd tot abt verkozen in 1754. G. MERSCH en J. WAUTHOZ-GLADE, *Abbaye de Ninove. — Monasticon belge*. T. VII: *Province de Flandre orientale*. Vol. III, Liège, 1980, p. 534.

¹⁶⁾ Cfr. *supra*, noot 8.

¹⁷⁾ Cfr. *supra*, noot 11.

¹⁸⁾ Joannes David, in Mons geboren uit Geraardsbergse ouders, werd tot abt verkozen in 1613. Hij overleed in 1636. MERSCH, *o.c.*, p. 527.

ten alsdan in het gemelt order opgeresen¹⁹⁾, en wederkeerende naer sijne Abdije nevens Ninove in het jaer 1628 heeft van daer medegebraght het plan van de actuele geseide kerck, welck hij in effect heeft beginnen te leggen, door het stellen der fundamenten *anno* 1635 ende het volgende jaer gestorven sijnde, sijn de selve fundamenten vervoordert door den Eerweerdigsten heer Prelaet Christianus Roelofs²⁰⁾, *Gerardi-montanus, sanctae theologiae baccalaureus, anno domini* 1640 ende in het jaer 1654 sijn de mueren van geheel de kerck opgerecht tot omtrent de 20 voeten van hoogte. In het jaer ons heere 1660 is er een contract aengegaen
 56^v tusschen || Joannes Nevius²¹⁾, Weerdigen Prelaet van de voornoemde Abdije, en Meester Egidius Van Waesberge²²⁾, Architect, tot het ver-voorderen van de choor, exclusivelyck de kleijne beuken, welck werck eenigsints begonst sijnde, onderbleven is, ende eijndelijck ten jaere 1718 is dit begonst werck door den Eerweerdigsten heere Ferdinandus Van der Haegen²³⁾ wederom ernomen, en teenemael in gebauw voleijndight, door hem in het jaer 1724 gebenediceert, en ten jaere 1727 door sijne Eminentie Thomas Philippus *Cardinalis* de Alsatia²⁴⁾, aertsbischop van Mechelen, geconsacreert.

De ornamenten van dit voltrocken gebauw sijn *tractu temporis* gemaect ende gestelt van de volgende Meesters:

1. Den lineateur, oft architect van den hoogen authaer is geweest Mijn

¹⁹⁾ Over de rol van David als vertegenwoordiger van de Brabantse circarie op het Generaal Kapittel van 1627 en als generaal procurator van de premonstratenzerorde bij de Romeinse Curie en over de observantiestrijd, die de orde toen verscheurde, consulere men MERSCH, *o.c.*, p. 528 en L. VAN DIJCK, *L'affaire Raguet et le problème du gouvernement central de l'ordre de Prémontré au XVIIe siècle*. — *Analecta Praemonstratensia*, 1974, t. L, p. 171-173.

²⁰⁾ Christianus Roelofs werd abt in 1637 en bleef het tot zijn overlijden in 1657. MERSCH, *o.c.*, p. 529.

²¹⁾ Joannes De Neve volgde Roelofs op in 1657 en overleed in 1685. MERSCH, *o.c.*, p. 531.

²²⁾ Egidius Van Waesberge wordt herhaaldelijk vermeld in het dagboek van De Neve, maar overigens is niets over hem geweten. GENT. RIJSARCHIEF, *Abdij Ninove*, nr. 3: *Notitieboek van den heer prelaet der abdije van SS. Cornelis ende Cyprrianus neffens Ninive* (...).

²³⁾ Ferdinand Van der Haeghen (1672-1754) werd tot abt verkozen in 1712. MERSCH, *o.c.*, p. 533.

²⁴⁾ Thomas Philippus de Hénin-Liétard de Boussu (gezegd d'Alsace) was aartsbisschop van Mechelen in de periode 1716-1759, in 1719 werd hij tot het kardinaat verheven. A. G. DEMANET, art. *Hennin-Liétard (Thomas-Philippe de)*. — *Biographie nationale*, t. IX, 1886/1887, col. 85-93; C. DE CLERCQ, art. *Alsace, Thomas Philippus de Hénin-Liétard de Boussu (gezegd d'Alsace)*. — *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. VII, 1977, kol. 28-34.

57^r heer Van der Haegen²⁵), Brusselaer, denwelcken in den selven verbelden-
de de hemelvaart van Maria, en leeger, de hh. Cornelis ende Cyprianus,
Patroonen van dese Abbatiale kerck, heeft gemaect twee basrelieven,
d'een verbeldende het vrouwken van Samarien, ende het || ander, Elias,
die gespeijst wort door de raeve. Desen hoogen autaer met alle sijne
belden, belthauwerijen van dito Van der Haegen gestelt sijnde, is door
sieur Tournair²⁶), Mechelaer, gebarberizeert geworden.

2. Dicht tegen desen autaer in *Sanctuario* sijn van den vermaerden
Berghé²⁷), Brusselaer, gestelt twee marbere tombens, begraefplaetse van
de Eerwaardigste heeren Prelaeten. In dese tombens sijn twee basrelieven,
d'een verbeldende het avontmael van de Nieuwe Wet, en d'ander, het
eten van het paesclam in de Oude Weth. Tegen deze twee basrelieven
zijn adherent de twee geseijde tombens, ieder verciert met eene schoone
figuer, 't een bediedende de verganckelijckheijt, en 't ander de eeuwig-
heijt: op het opperste van dese 2 tombens, siet men eenen Saturnus²⁸),
vergeselschap met dooden, weijsende van den eenen kant de eeuwigheijt.
Nevens dese twee barbere tombens is een adherent marbere werck, den
57^v eenen kant dienende het altijdt brandende licht te stellen, en den anderen
kant is den inganck van d'heeren Canoniken naer de choor, || alles
geordonneert en gesneden door Berghé.

3. Beneden het *Sanctuarium* voor de trappen is een *pulpitum collectarium*
van marber, verciert met twee schoone marbere kindekens, verbeldende
de drij goddelijcke deugden, uijtgewerckt in de uijtterste perfectie door
den selven heer Berghé.

²⁵) Jan-Baptiste Van der Haeghen, Brussels beeldhouwer, als meester aanvaard in 1715, overleden vóór 1740. U. THIEME und F. BECKER, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (verder aangehaald als *TBL.*), Tl. XV, 1922, p. 426-427.

²⁶) Abt Van der Haeghen preciseert in zijn dagboek dat het gaat om een Joannes Tournier. GENT. RIJSARCHIEF, *Abdij Ninove*, nr. 7: *Annotata per me Ferdinandum van der Haeghen*, fol. 88. Te identificeren met de schilder Jean-Baptiste Turner de Oude, voor het eerst vermeld in 1702 en overleden te Mechelen in 1753. E. NEEFFS, *Histoire de la peinture et de la sculpture à Malines*, Gand, 1876, t. I, p. 472-473 et t. II, p. 294-295; E. BENEZIT, *Dictionnaire critique et documentaire des Peintres, Sculpteurs, Dessinateurs et Graveurs* (...) (verder aangehaald als *BENEZIT*), t. X, 1976, p. 309. Volgens het dagboek van abt Van der Haeghen was ook zijn zoon Alexander werkzaam in Ninove (fol. 147).

²⁷) Jacques Bergé, Brussels beeldhouwer (1693-1756). *TBL.*, Tl. III, 1909, p. 392-393.

²⁸) Waarom DHANENS, *o.c.*, p. 73-74 de identificatie met Saturnus afwijst is mij niet duidelijk. Het grafmonument voor de overleden prelaten in de abdijkerk van Park, eveneens van Jacques Bergé, bevat overigens ook dit iconografisch element. W. VERREES, *Necrologium 1129-1979 Abdij van Park-Leuven-Heverlee*, Leuven, 1979, p. 7.

4. De stallen, oft gestoeltiens alwaer de heeren van d'abdijs hunnen goddelijcken dienst doen, sijn *ad tempus* noch de oude, van de oude kerck.

5. In het midden van de choor staet eenen seraphien van haut, seer konstig gesneden door, *cujus nomen ignoratur*, dienende voor het *pulpitum cantorum*, onder welcken seraphien de begraefplaetse is van de heeren Canoniken der Abdijs.

6. Immediate buijten de choor sijn twee nietsen, in dewelcke staen de twee martelaers van Gorcum, Adrianus Peckam en Jacobus Lacop, bijde Canoniken des h. order van Praemonstreijt en pastoors in Hollant²⁹⁾, geordonneert ende gesneden door den konstigen belthauwer en architect, mijn heer Bouchet³⁰⁾, Antwerpenaer, vergult ende gemarberizeert door dito³¹⁾ Simons³²⁾, Brusselaer.

58^r 7. In het cruijs van de kerck sijn twee || capellen, ieder verciert met eenen autaar van de ordonnantie van den gemelden heer, mijn heer Van der Haegen, Brusselaer, vergult en gemarberizeert door Tournair³³⁾, Mechelaer. In elcken authaer is een schilderije, door mijn heer Van Orley³⁴⁾, Brusselaer, d'een verbeldende de verlossinge der christene slaeven, en d'ander, den h. Augustinus, gevende de regel aen den h. Norbertus³⁵⁾.

²⁹⁾ De Gorkumse martelaren waren 19 rooms-katholieke geestelijken, die in 1572 door de geuzen werden gevangen genomen in Gorinchem (Gorkum) en opgehangen in Brielle. Zij werden zalig verklaard in 1675, heilig in 1867. H.W.J. VOLMULLER e.a., *Nijhoffs Geschiedenislexicon Nederland en België*, 's-Gravenhage-Antwerpen, 1981, p. 227.

³⁰⁾ Jan Pieter van Bourscheit de Jonge, Antwerps beeldhouwer en architect (1699-1768). *TBL*, Tl. III, 1909, p. 93.

³¹⁾ Oorspronkelijk stond hier «door dito Tournair, Mechelaer». De laatste twee woorden werden doorgehaald, waarbij het woord «dito», dat zijn betekenis verloor, echter werd vergeten.

³²⁾ Waarschijnlijk te identificeren met de Brusselse schilder J.B. Simons of met diens broer of zoon, die met de eerste werkzaam waren in de Sint-Pietersabdijs te Gent (midden XVIIIe eeuw). *TBL*, Tl. XXXI, 1937, p. 51; R. VAN DRIESSCHE, *De Sint-Pietersabdijs te Gent. Archeologische en kunsthistorische studie*, Gent, 1980, passim.

³³⁾ In zijn dagboek GENT. RIJXSARCHIEF, *Abdijs Ninove*, nr. 7: *Annotata* (...), fol. 97 preciseert abt Van der Haeghen dat het gaat om Joannes de Turner. Cfr. *supra*, noot 26.

³⁴⁾ Te identificeren met Jan van Orley (Brussels schilder, 1665-1735), werkzaam als altaarschilder in Brussel en omgeving. Strikt gezien is ook zijn oudere broer Richard II van Orley (Brussel, 1663-1732), die o.a. werkte voor de abdijs van Tongerlo, niet uit te sluiten. De betrokken schilderijen werden verwijderd bij de herinrichting van de abdijskerk als parochiekerk (begin XIXe eeuw), wat een definitieve toeschrijving zuiver hypothetisch maakt. *TBL*, Tl. XXVI, 1932, p. 50-51; BENEZIT, t. VIII, 1976, p. 32-33.

³⁵⁾ Hierna werd doorgehaald: «In elcken authaer sijn noch twee schilderijen». Vier regels werden opengelaten.

8. In het selve cruijs van de kercke tegen den gevelmuer staen twee groote portaelen van eene raere ordonantie door den vermaerden belthauwer, Mijn heer Verhaegen³⁶), Mechelaer, van wie de selve sijn uijtgewerckt, verbeldende het een den segenprael van de alderh. Maget Maria, en het ander van den h. Norbertus over Tanchelinus. In het opperste van dese twee portaelen sijn twee aude schoone schilderijen, de eene representerende, Christus als hij badt, oft biddede in het hofken van
 58^v oliveten, en de andere, den gecruijsten Saligmaker met || Maria, Joannes, Magdalena, en Longinus, openende door eene lance de zijde van Jesus Christus. Benneffens ieder portael sijn twee schoone boiserien, gemaect door den selven Verhaegen, in de welcke geplaetst sijn *a cornu evangelij* twee schoone schilderijen, verbeldende d'een, de cruijsdraeginge Christi, en de andere sijne cruijsinge; en *a cornu epistolae*, sijn noch twee schoon andere geplaetst in de gemelde boiserie, d'eerste verbeeldende de crooninge Christi in den kercker, en de tweede de bespotinge Christi, teweten den *Ecce homo*, alle ses geschildert volgens traditie, door Anthonio Van den Heuvel³⁷).

9. De Communiebanck afsluytende het cruys van de kerck, is gemaect door den meer gemelden Van der Haegen, en is verciert met acht basreliëven: de eerste *a cornu evangelij* verbelt de offerande van Melchisedeck. De tweede, d'offerande van Abraham, willende slachtofferen sijnen eenigen sone Isaac. De derde *in navi ecclesiae*, het eten van het paeslam. De vierde in het midden der geseijde Communiebanck het
 59^r manna uijt den hemel dalende voor het volck van Israel. || De vijfde, het oprechten van het koperen serpent in de woestijne. De sesde, in het selve midden der Communiebanck, beduijdt Elias, opgeweckt wordende, ende vermaent van den engel tot het eten des broodts, gebacken onder de asche. De sevenste *a cornu epistolae* verbelt de brooden van voorstellinge in 't tabernakel van Moijses. De achtste belt af de wederkomste van de arcke des heere des Philistinen landt, in het landt van Israel.

10. In het midden van de kerck is eenen predickstoel, verbeldende eene rotse, nevens dewelcke van voren van den blixem *aliquater* geslaegen light van sijn peert den h. Norbertus, en van achter onder eenen

³⁶) Theodoor Verhaeg(h)en, Mechels beeldhouwer (1701-1759). *TBL*, Tl. XXXIV, 1940, p. 245.

³⁷) Anton van den Heuvel (Gent, ± 1600-1677), schilder die geruime tijd in Italië verbleef, vanwaar zijn bijnaam Don Antonio. *TBL*, Tl. XVII, 1924, p. 11; *BENEZIT*, t. V, 1976, p. 528.

vijgenboom is sittende den h. Augustinus, welcke twee passagien beteeken den de bekeeringe van de twee geseijde heijligen, uijtgevonden, en uijtgewerckt door den konstigen beltsnijder, dito Berghé, Brusselaer.

11. In het leeger middenpunt van de kerck is een marbere weijd'watervat, gemaect door, *cujus nomen ignoratur*.

12. In het achterste van de kerck, tegen de ghevelmuur, siet men eene vermaerde orgelkasse, rijkelijk verciert met figuren, en andere
59^v ken, staende op een || schoon portael; alles van de ordonnantie van den heere belthauwer Van der Haegen van Brussel, het spel van de orgelkasse is gemaect door Forceville³⁸), Brusselaer.

13. Van elcken kant van dit fameus portael sijn twee schoone bichtstoelen, verciert met veele schoone belden, en beltsnijerijen, den eenen, langs den kant van de stadt is gemaect door den fameusen Verhaegen, Mechelaer, verbeldende den Saligmaker, die sijne aenspraeck doet, aen Petrus, siende den kraejenden haen, en Magdalena smelten in traenen, ende in hun, aen alle sondaers seggende: *venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*³⁹). Den anderen, van den kant der abdije is gemaect door sieur Koninck⁴⁰), discipel van den heer Berghé, Brusselaer, verbeldende de alderh. Maghet Maria, die haer aen den verloren sone, en Maria van Egypten ende in hun aen alle sondaers verthoont met dit divies: *Maria mater gratiae, mater misericordiae*⁴¹).

60^r 14. Van wederkanten de kerck ontdeekt men || eene der brillianste boiserien van het Nederlandt, van eene der schoonste ordonantien, die den voornoemden heer Belthauwer Verhaegen van Mechelen oijt heeft gegeven, verciert met de trotste basrelieven, en schilderijen van de principaelste schilders in dien tijdt.

Tegen den bichtstoel uijtgewerckt door dito Verhaegen, behelst de boiserie, bestaende in 6 basrelieven, en 4 schilderijen, het leven van den h. Cornelius, paus, ende martelaer van Roomen.

Voor eerst, de 1. basrelieve tegen den bichtstoel verbelt den heijligen Cornelius, die wort gepresseert tot het pausdom.

³⁸) Johannes Baptista Forceville (± 1660-1739). G. POTVLIEGHE, *De orgelmakers Forceville*. — *De Brabantse Folklore*, 1962, dl. CLX, p. 318-361.

³⁹) Onderlijnd in het handschrift.

⁴⁰) Jacques de Koninck, Brussels beeldhouwer (1703-laatste vermelding in 1777). *TBL*, TI. XXI, 1927, p. 270.

⁴¹) Onderlijnd in het handschrift.

Ten 2den, de 1. schilderije verbelt de weijdinge van den h. Cornelius tot paus, geschildert door sieur Millé⁴²⁾, Brusselaer.

Ten 3den, de 2. basrelieve verbelt de toekomstige van Cyprianus tot de h. Cornelis.

Ten 4den, de 3. basrelieve verbelt het afscheijt, welck Cyprianus neemt van h. Cornelis.

Ten 5den, de 2. schilderije verbelt de vervoeringe van de hh. apostelen Petrus, en Paulus tot eene verhevender plaetse, door den h. paus Cornelius, geschildert Smeyers van Mechelen⁴³⁾.

Ten 6den, de 4. basrelieve verbelt den h. paus Cornelius, gestelt voor den rechter. ||

Ten 7sten, de 3. schilderije verbelt den h. paus Cornelium, gesonden in ballinschap, geschildert door sieur D'Hont⁴⁴⁾ van Brussel.

Ten 8sten, de 5. basrelieve verbelt den h. paus Cornelium voor het cristene geloof seer deerlijck geslaegen.

Ten 9sten, de 4. schilderije verbelt den h. paus Cornelium gemartelizeert door het sweert, geschildert door den selven.

Ten 10den, de 6de basrelieve verbelt de begravenisse des lichaems van den h. paus en martelaer Cornelius.

15. Van den anderen kant, tegen den bichtstoel gevroght door den heer Koninckx, siet men soo veel basrelieven, en schilderijen, als men van den anderen kant besiet, tegen welcken bichtstoel is geplaatst de eerste basrelieve, verbeldende den h. Cyprianum, gepresseert tot het bisdom van Carthago. De eerste schilderije, verbelt den h. Cyprianum⁴⁵⁾ wordende geweydt tot aertsbisshop van Carthago, geschildert door Arnulphus van Tendeloo⁴⁶⁾.

De 2de basrelieve verbelt den h. Cyprianum voor het h. geloof gesonden in ballinschap.

⁴²⁾ Jean-Baptiste Millé, schilder uit de XVIIIe eeuw, geboren te Brussel. *TBL*, Tl. XXIV, 1930, p. 562; *BENEZIT*, t. VII, 1976, p. 417.

⁴³⁾ Egide/Gilles Joseph Smeyers, Mechels schilder (1694-1771). *TBL*, Tl. XXXI, 1937, p. 158; *BENEZIT*, t. IX, 1976, p. 654.

⁴⁴⁾ Philipp de Hondt, Brussels schilder (XVIIIe eeuw). *TBL*, Tl. XVII, 1924, p. 440.

⁴⁵⁾ Hierna werd geschrap: «voor het h. geloof in ballinschap gesonden. De tweede basrelieve».

⁴⁶⁾ De Antwerpse schilder Martinus Gerardus van Tendeloo werd in 1722 als lekebroeder in de abdij opgenomen onder de naam Arnulphus, in 1724 werd hij geprotest. *GENT. RIJKSARCHIEF, Abdij Ninove*, nr. 7: *Annotata* (...). In de bestaande literatuur wordt dit schilderij als anoniem werk vermeld, zelfs nog door *BERGE, o.c.*, p. 378.

De 3de Basrelieve verbelt den h. Cyprianum besoght van de goede Cristenen.

De 2de schilderije verbelt Cyprianum, wederom geroepen uijt het ballinschap, || om te verschijnen voor den rechter, geschildert door Millé.

De 4de basrelieve verbelt den h. Cyprianum getormenteert om sijne stantvastigheijt in het geloof.

De 3de schilderije verbelt den h. Cyprianum veroordeelt tot de dootd, geschildert door Arnulphus van Tendeloo⁴⁷⁾.

De 5de basrelieve verbelt den h. Cyprianum wordende geleijdt tot de martelijaets.

De vierde schilderije verbelt den h. Cyprianum wordende gemartelizeert door het sweert, geschildert door Smeyers⁴⁸⁾.

De sesde basrelieve verbelt de begraevenisse des lichaems van den h. Cyprianus aertsbischop van Carthago.

D.W.P. V.B.⁴⁹⁾.

⁴⁷⁾ Cfr. *supra*, noot 46.

⁴⁸⁾ Door BERGE, *o.c.*, p. 378 ten onrechte als anoniem bestempeld.

⁴⁹⁾ Betekenis onduidelijk.